

اندیشه‌های فلسفی در قرن سوم به دنبال نهضت ترجمه وارد حیات فرهنگی ایران شد و مترجمان اولیه نظیر ابن ابی اصیبعه، حنین ابن اسحاق، قسطابن لوقا و... سعی در انتقال میراث فلسفه‌ی یونانی کردند؛ با ترجمه‌ی متون فلسفی افلاطون و ارسطو، فیلسوفان اولیه‌ی مسلمان چون الکندی، فارابی و ابن سینا، کاخ بلند فلسفه در دوره‌ی اسلامی را برپای داشتند. دومین دوران ترجمه‌ی فلسفه‌ی یونانی و شکل مدرن آن از دوران انقلاب مشروطیت شروع می‌شود. نخستین متن جدید فلسفی گفتار در روش دکارت بود که توسط ملالازار به سال ۱۲۳۷ قمری به فارسی ترجمه شد. از آن دوران کم و بیش متونی از فلسفه‌های یونانی و غربی توسط مترجمان منتشر شد، اما تنها کلیه‌ی آثار افلاطون و فلوطین بود که به همت و پشتکاری دکتر محمدحسن لطفی تبریزی به زبان فارسی ترجمه شد و محققان فلسفه و علاقه‌مندان را از مراجعه به ترجمه‌های دست دوم و چندم رهاانید. کتابشناسی حاضر به پاس قدردانی از زحمات دکتر لطفی و آگاهی

محققان فلسفه از ترجمه‌های ایشان تنظیم شده و ترجمه‌ها به ترتیب تاریخ انتشار در زبان فارسی منظم شده است.

دکتر محمدحسن لطفی به سال ۱۲۹۸ شمسی در تبریز متولد شده و بعد از گذراندن مدرسه‌ی ابتدایی و متوسطه به سال ۱۳۱۷ ش. وارد دانشکده‌ی حقوق دانشگاه تهران شد. وی بعد از اتمام دوره‌ی دانشکده، در سال ۱۳۲۲ با استفاده از بورس تحصیلی، به استانبول رفت. در آن جا به دنبال یک حادثه‌ی غیر منتظره، موفق به دریافت بورس از موسسه‌ی اوقاف هومبولدت آلمان شده و در سال ۱۹۴۳ میلادی عازم آلمان شده و در دانشگاه گوتینگن تحصیل در دوره‌ی دکترار شروع و موفق به اخذ درجه‌ی دکترا در حقوق جزایی از آن جا می‌شوند. دکتر لطفی بعد از موفقیت در تحصیلات دانشگاهی به مدت چندین سال در آلمان به عنوان دستیار استاد زبان فارسی مشغول بوده و به سال ۱۹۴۷ م. به ایران بازمی‌گردند و بعد از توقف سه ساله در سال ۱۹۵۰ م. دوباره به آلمان مراجعت می‌کنند. در این دوران دکتر لطفی با خانم زیگرید دانشجوی ادبیات روسی ازدواج می‌کنند.

دکتر لطفی بعد از توقفی کوتاه در آلمان به ایران بازگشته و در جریان نهضت ملی شدن نفت به

فعالیت‌های سیاسی روی می‌آورد، اما با وقوع کودتای ۲۸ مرداد و دستگیری و محاکمه‌ی مصدق از کار سیاسی دلسرد شده و به فعالیت‌های فرهنگی روی می‌آورد. حسب سخن ایشان، همزمان با محاکمه‌ی مصدق در دادگاه نظامی تهران، دکتر لطفی به ترجمه‌ی رساله‌ی آپولوژی افلاطون اقدام نموده و آن را با عنوان «محاکمه‌ی سقراط» که در واقع اعتراضی به جریان محاکمه‌ی مصدق بود، منتشر می‌کنند. این ترجمه سرآغاز ترجمه‌ی آثار فلسفی به قلم وی است. لطفی در آغاز کار ترجمه‌ی آثار افلاطون، یازده رساله را با همکاری رضا کاویانی ترجمه کرده و بعد از فوت وی، با همت و پشتکار، تمامی رسالات فلسفی افلاطون را به اتمام می‌رسانند. دکتر لطفی با مطالعه و ترجمه‌ی آثار افلاطون مجذوب افکار این فیلسوف شده و برای سهل کردن فلسفه‌ی وی و آگاهی بیشتر خوانندگان، آثار دیگری درباره‌ی افلاطون را ترجمه می‌کنند؛ «زندگی افلاطون و آثار او» (۱۳۳۳) از جمله‌ی این متون به شمار می‌رود که بعد از کارهای محمدعلی فروغی، گشایشی در راه آشنایی خوانندگان ایرانی با فلسفه‌ی یونان است. دکتر لطفی در طی مدت نزدیک به چهل سال، عمده‌ترین مشغله‌ی خود را در ترجمه‌ی آثار کلاسیک و متون اصلی فلسفه قرار داده و با ترجمه‌ی بیش از

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

علی اصغر حقدار

کتابشناسی توصیفی دکتر محمدحسن لطفی تبریزی

ده هزار صفحه خدمت ارزشمندی به جامعه‌ی علمی ایران در دهه‌های گذشته انجام داده است. همان‌طور که از فهرست آثار ترجمه شده‌ی دکتر لطفی روشن است، بیشترین حیطه‌ی کاری ایشان، فلسفه‌ی افلاطون بوده و آن چنان که خود اشاره داشته‌اند، متون تاریخی دیگر را عمدتاً برای روشن‌گری اندیشه‌های افلاطون ترجمه کرده‌اند. بخش دیگری از ترجمه‌های ایشان اندیشه‌های سیاسی ماکیاولی و آثار ارسطوست که به زودی شاهد انتشار آن‌ها خواهیم بود.

۱- زندگی و آثار افلاطون (جلد اول: دوره‌ی جوانی)، ویلامووتیس مولندورف، تهران، انتشارات صفی‌علیشاه، چاپ اول، ۱۳۳۳.

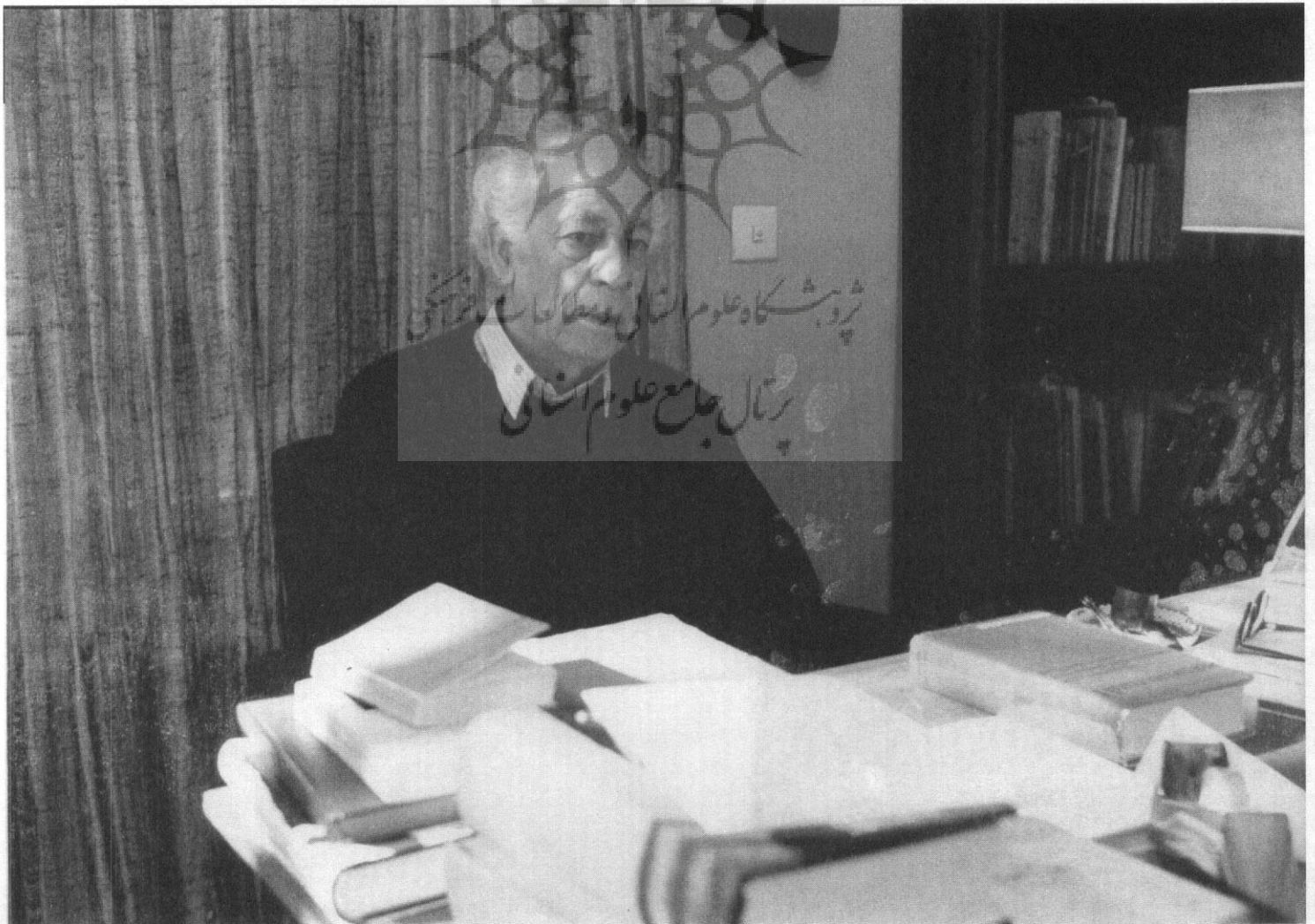
افلاطون به سال ۴۲۸ قبل از میلاد در یک خانواده‌ی اشرافی آتن به دنیا آمد و دوران اولیه‌ی زندگی خود و ایام جوانی‌اش را به اشتغالات معمولی مشغول بود. در سن ۲۰ سالگی به حلقه‌ی دوستان و شاگردان سقراط درآمد و مصرا نه به آموزش فلسفه پرداخت. مولندورف در جلد اول کتاب خود، محیط اجتماعی آتن و چگونگی پرورش اشرافی افلاطون را تا دوران آشنایی او با سقراط گزارش می‌کند. منابع اصلی کار مولندورف، تالیفات افلاطون است که در بخش‌هایی از آن‌ها، به شرح

پرورش فکری خویش پرداخته است. این کتاب جلد دوم نیز دارد که تاکنون به زبان فارسی ترجمه نشده است. مولف این کتاب یکی از مدرسان و افلاطون‌شناسان معروف است و یکی از مستندترین شرح‌حال‌های افلاطون را عرضه داشته است.

۲- دوره‌ی آثار افلاطون (۴ جلد)، تهران، انتشارات خوارزمی، چاپ اول، ۱۳۵۷، رقی. افلاطون اولین فیلسوفی است که اندیشه‌های خود را به سبک بدیع ادبی و نظام‌مند برای آیندگان به یادگار گذاشته است. پیش از وی فلاسفه‌ی ایونی، انگاره‌های فکری خویش را به شکل گزیده‌گویی تحریر می‌کردند و حوادث تاریخ به ندرت مکتوبات آنان را به نسل‌های بعدی منتقل کرده است. افلاطون در ۲۶ رساله‌ی فلسفی - ادبی اصول کلی و توضیحات لازم را در خصوص فلسفه‌ی خویش به ثبت رسانده است. تمامی این رسالات به همت دکتر لطفی به زبان فارسی درآمده‌اند. عناوین رسایل افلاطون عبارتند از: ۱- آپولوژی (خطابه‌ی دفاعی سقراط) ۲- کریتوس ۳- پروتاگوراس ۴- ایون ۵- لاکس ۶- لیزیس ۷- خارمیدس ۸- اوتیفرون ۹- هیپپاس بزرگ ۱۰- گرگیاس ۱۱- منون ۱۲- اوبیندم ۱۳- هیپپاس کوچک ۱۴- کراتیلوس ۱۵- منکسنوس ۱۶- مهمانی ۱۷-

فایدون ۱۸- جمهور ۱۹- ته‌ئه تتوس ۲۰- پارمنیدس ۲۱- سوفیست ۲۲- مرد سیاسی ۲۳- فیلیس ۲۴- تیمائوس ۲۵- کریتاس ۲۶- قوانین و تتمه‌ی آن. بخشی از این رسالات و جمهور در دهه‌های سی و چهل توسط محمود صنایعی نیز به زبان فارسی ترجمه شده بود.

۳- افلاطون، کارل یاسپرس، تهران، انتشارات خوارزمی، چاپ اول، ۱۳۵۷، ۱۸۸ ص، رقی. این کتاب نیز ترجمه‌ی بخش دیگری از کتاب «فلسوفان بزرگ» کارل یاسپرس است. در کتاب حاضر زندگی و فلسفه‌ی افلاطون و تأثیری که او در طول تاریخ از خود برجای گذاشته، با نگاهی فلسفی بازگو شده است. کتاب دارای چهار فصل است: ۱. زندگی افلاطون - نوشته‌های او - شرایط فهمیدن فلسفه‌ی افلاطون که مراحل مختلف رشد فکری و سیر و سفرهای افلاطون را بیان می‌کند و نوشته‌های افلاطون را بر حسب تاریخ تصنیف آن‌ها در چهار گروه معرفی می‌کند. ۲. فلسفه‌ی افلاطون که بر پایه‌ی متون و نوشته‌های افلاطون در سه عنوان: تفکر افلاطونی - ابلاغ آن - و جوهر این تفکرات، به طرح مسایل فلسفی نظیر مُثُل افلاطونی، دیالکتیک و نظریه‌ی عشق افلاطونی پرداخته است. ۳. بیان خصوصیات و نقد

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رسال جامع علوم انسانی

عقاید افلاطون، که شامل انتقادات فلسفی کارل یاسپرس بر افلاطون در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی و فلسفی می‌باشند و در ضمن این انتقادات، مقایسه‌ای میان اندیشه‌های افلاطون با انگاره‌های دینی کتاب مقدس نیز صورت گرفته است. ۴. تاثیر افلاطون در طول تاریخ، نیز گزارشی اجمالی از سیر تاریخی اندیشه‌های افلاطونی از آکادمی تا قرن نوزدهم را در خود جای داده است. تاثیر افلاطون در فلسفه‌ی ارسطو، فلاسفه‌ی اسکندرانی، قرون وسطی و عصر روشنگری از گسترش فلسفه‌ی افلاطون در طول نزدیک به دو هزار سال خیر می‌دهد.

۴- سقراط، کارل یاسپرس، تهران، انتشارات خوارزمی، چاپ اول، ۱۳۵۸، ۱۰۵ ص، رقی.

در دوران پرآشوب و درهم ریخته‌ی قرن پنجم قبل از میلاد، آتن نیز دستخوش بحران بود و ظهور سوفسطائیان بیش از پیش حقیقت را در هاله‌ای از شک و تردید فرو برده بود. سوفسطائیان عده‌ای از دانش‌آموختگان بودند که در قبال دریافت مزد، دانش را در اختیار ارباب خود قرار می‌دادند و به حقانیت ادعاها اعتنایی نداشتند. سقراط در مقابل این عده، خود را دوستدار دانش (فیلسوف) نامید و تمامی زندگی خود را صرف آموزش جوانان در حقیقت‌یابی و اعتقاد عقلانی قرار داد. یاسپرس در میان فلاسفه‌ی بزرگ به شرح حال و افکار سقراط پرداخته و با استناد به منابع یونانی، خصوصاً نوشته‌های افلاطون سیمایی حکیمانه از سقراط و جریان اعدام او را به تصویر می‌کشد. یاسپرس کتاب خود را در بخش‌های مستقل به تشریح تربیت اجتماعی سقراط، شاگردان سقراط و تاثیر افکار سقراط در تاریخ فلسفه‌ی یونانی و غربی اختصاص می‌دهد.

۵- آغاز و انجام تاریخ، کارل یاسپرس، تهران،

انتشارات خوارزمی، چاپ اول، ۱۳۶۳، چاپ دوم؛ ۱۳۷۳، ۳۷۱ ص، رقی.

تاریخ همیشه یکی از مسایل اصلی فیلسوفان بوده است و هر کدام از فلاسفه بر پایه‌ی دیدگاه فلسفی خود، تاریخ را به بحث گذاشته است. کارل یاسپرس نیز در این کتاب نظریه‌ی دوره‌ی محوری خویش را در فلسفه‌ی تاریخ مطرح کرده و بر اساس اعتقاد به این که پربرترین دوره‌ی تاریخ انسان‌ها در حدود ۵۰۰ ق. م بوده و هر چه تاریخ پیش آمده عطف به آن دوره است، به نظریه‌ی دوره‌ی محوری رسیده است. کتاب از سه بخش تشکیل شده است: بخش نخست: تاریخ جهان، در یک مقدمه و هشت فصل که طرح کلی تاریخ جهان و تمدن‌های بزرگ را به بحث گذاشته است. بخش دوم: حال و آینده، در چهار فصل که وضع کنونی جهان و نقش علم و فن را در آن مطرح کرده است. بخش سوم: معنی و فایده‌ی تاریخ، دارای یک مقدمه و پنج فصل به بحث از مرزهای تاریخ و ساخت‌های بنیادی تاریخ پرداخته و نگاهی فلسفی به تاریخ را در خود جای داده است. یاسپرس در این کتاب تاریخ را به سه دوره‌ی اسطوره‌ای - محوری و پس از دوره‌ی محوری تقسیم می‌کند و بحث خود را بیشتر بر توضیح دو دوره‌ی محوری و پس از آن متمرکز می‌کند. از نظر یاسپرس، ظهور پیامبران در دوران اسطوره‌ای و فیلسوفان یونانی در دوران محوری، شالوده‌ی دوران حال در تاریخ انسان‌ها را تشکیل می‌دهد.

۶- آگوستین، کارل یاسپرس، تهران، انتشارات خوارزمی، چاپ اول، ۱۳۶۳، ۱۵۵ ص، رقی.

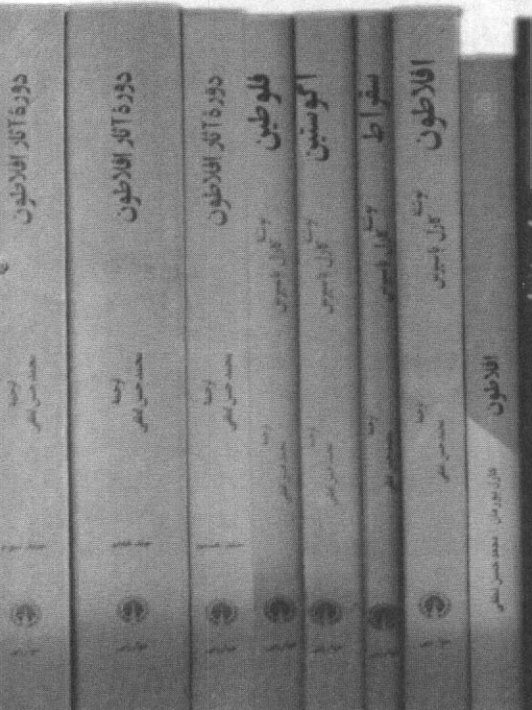
در فلسفه‌ی مسیحی، دو فیلسوف بزرگ پایه‌گذار دو نحله‌ی فکری متفاوت بودند: آگوستین و آکویناس، هر کدام با دریافت دین مسیح، فلسفه‌ی مسیحی را در

قرون وسطی نمایندگی کرده‌اند. این کتاب در معرفی زندگی، آثار و فلسفه‌ی آگوستین می‌باشد. فصل‌های پنج‌گانه‌ی آن عبارتند از: ۱. زندگی و آثار، که سیر تاریخی و تحولات فکری و نوشته‌های آگوستین را گزارش می‌کند. ۲. از فلسفه به مذهب، تبدیل اندیشه‌های آگوستین از بت‌پرستی به مانویت و سپس دین مسیح را بیان می‌کند. ۳. نحوه‌ی تفکر آگوستین، بیانگر اندیشه‌های او درباره‌ی تجربه‌ی درونی، هستی و تفسیر کتاب مقدس است. ۴. ویژگی و انتقاد، که اندیشه‌های فلسفی آگوستین را در داخل نظام کلیسایی به مذاقه می‌گذارد و تضادهای اندیشه‌ی آگوستین را در عرصه‌های معرفت‌شناختی و اخلاقی بیان می‌کند. ۵. مقام آگوستین در تاریخ، نیز با توضیح جایگاه فلسفی او در تاریخ فلسفه‌ی قرون وسطی، به تاثیر اندیشه‌هایش در میان فرقه‌های مختلف مسیحی و دیگر فلاسفه‌ی مدرن غربی می‌پردازد و اهمیت آگوستین را در نظام‌دهی فلسفی به انگاره‌های مسیحی می‌داند.

۷- فلوطین، کارل یاسپرس، تهران، انتشارات خوارزمی، چاپ اول، ۱۳۶۳، ۱۴۵ ص، رقی.

این کتاب نیز بخش دیگری از «فیلسوفان بزرگ» است که به معرفی زندگی و افکار فلوطین می‌پردازد. فلوطین آخرین فیلسوف دوره‌ی قدیم و بنیان‌گذار مکتب نوافلاطونی است که تاثیر بسزایی در قرون بعدی داشته است. نه فصل این کتاب، با گزارشی از زندگی و آثار فلوطین، به تشریح دستگاه فلسفی او پرداخته و بر پایه‌ی نظریه‌ی احد، مبانی فکری و گنوسی اندیشه‌ی فلوطین را به بررسی گذاشته است. عناوین فصل‌های کتاب عبارتند از: ۱. زندگی و آثار ۲. دستگاه فلسفی فلوطین ۳. تعالی به طور کلی ۴.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

پله‌های شناسایی ۵. تعالی از راه اندیشیدن ۶. نزول و صعود ۷. در برابر ماده‌گرایی و مکتب‌گنوسی ۸. انتقاد و تشریح ویژگیها ۹. موقعیت تاریخی فلوطین و تاثیر فلسفه او. یاسپرس با آغاز شرح اصول فلسفی فلوطین در تفکیک واحد و ماده، به بیان ویژگی‌های واحد در نظر فلوطین پرداخته و تعالی که فراتر رفتن از دنیای محسوس است، را در سیر به سوی واحد از دیدگاه نوافلاطونی بررسی کرده است. در بخش مستقلی شناخت‌شناسی فلوطینی که سه مرحله‌ی ادراک حسی، فهم و عقل را در خود جای داده است، بحث شده و تحقق فلسفه از طریق اندیشیدن و سیر به تعالی مطرح گردیده است. در طی راه فلسفه، شهود درونی و اندیشیدن، دیالکتیک نوافلاطونی را به وجود می‌آورد و آن را غیر از ماده‌گرایی و گنوسی‌باوری، معرفی می‌کند. تحول فلسفه‌ی فلوطین در قرون وسطی، پایان بخش رساله‌ی یاسپرس می‌باشد.

۸- دوره آثار فلوطین (تاسوعات)، ۲ جلد، تهران، انتشارات خوارزمی، چاپ اول، ۱۳۶۶، ۱۱۲۷ ص، رقی. مجموعه‌ی حاضر شامل تمامی رسالات فلسفی فلوطین فیلسوف نوافلاطونی قرن سوم میلادی است که پیش از ترجمه‌ی این رسالات، فقط گزیده‌ای از این رساله‌ها تحت عنوان «اثولوجیا» در میان اندیشمندان ایرانی به اسم ارسطو شناخته شده بود. نظام فلسفی فلوطین مبتنی بر بحث از مفهوم واحد است و فلوطین برای روشنگری این مفهوم چستی عقل و ارتباط آن با شهود شخصی و کاوش از روح را در دستگاه فلسفی خویش مطرح می‌کند. رسالات نه‌گانه‌ی فلوطین که هر کدام خود دارای چندین رساله‌ی مستقل هستند، یک دوره‌ی کامل فلسفه‌ی نوافلاطونی در کنکاش از مسایل کلیدی هستی و روان‌شناسی فلسفی و کیهان‌شناسی را

در خود جای داده‌اند. دریافت فلسفی از سه اقتوم اصلی، طبقات هستی، چیستی تقدیر و ابدیت زمان، و نیک نخستین از مباحثی است که فلوطین در توسعه‌ی اندیشه‌های فلسفی افلاطون، در پی‌ریزی نظام فلسفی خویش متعرض آن‌ها شده است. دکتر لطفی زندگی‌نامه فلوطین نوشته‌ی فرفورویوس که یکی از معتبرترین زندگی‌نامه‌های فلوطین به شمار می‌رود را ترجمه کرده و برای اطلاع خوانندگان از سیر فکری فلوطین و تحول فلسفه در دوران قدیم و حوزه‌ی اسکندرانی در خاتمه‌ی این مجموعه عرضه داشته‌اند.

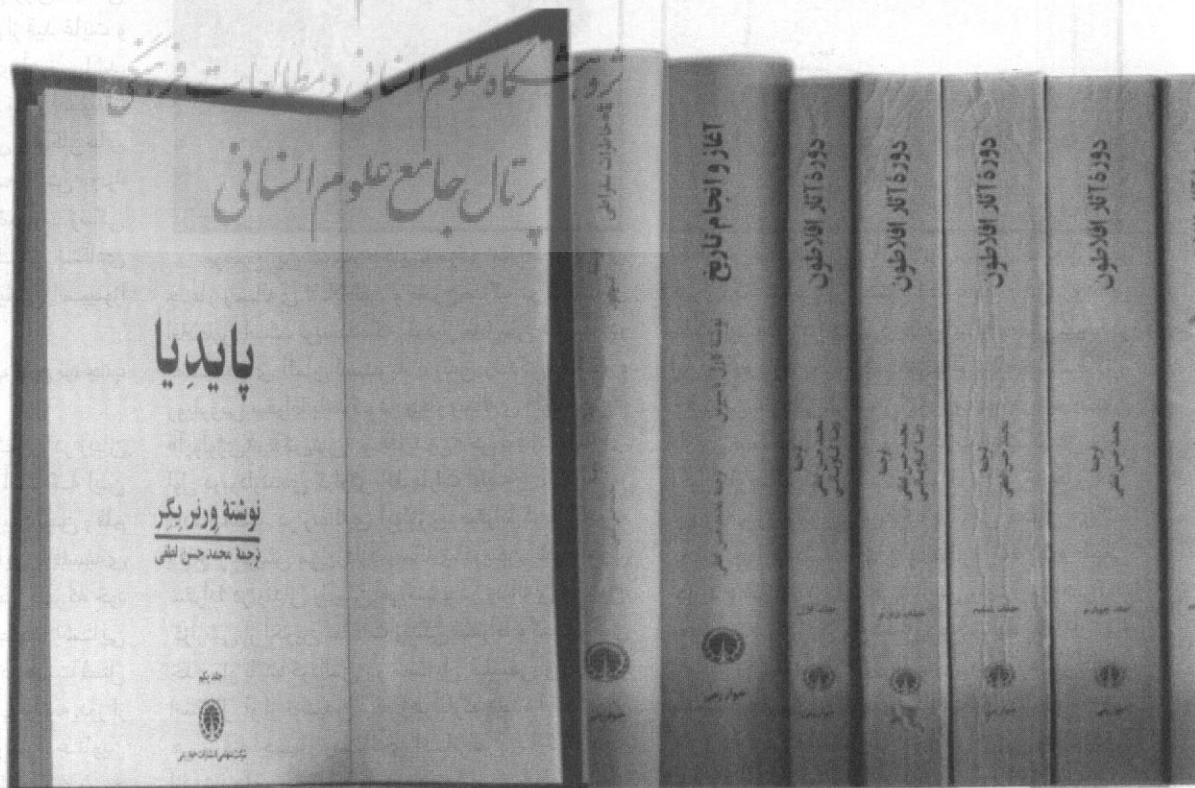
۹- رساله‌های منسوب به افلاطون، تهران، انتشارات خوارزمی، چاپ اول، ۱۳۶۷، رقی. گذشته از نوشته‌های قطعی افلاطون که تمامی آن‌ها را دکتر لطفی در مجموعه‌ی آثار افلاطون به سال ۱۳۵۷ به زبان فارسی منتشر کردند. افلاطون‌شناسان برخی از نوشته‌ها و نامه‌هایی را منسوب به افلاطون می‌دانند که محتوای آن‌ها تا حدی بیانگر اندیشه‌های افلاطون است، دکتر لطفی نوشته‌های منسوب به افلاطون که چندین گزیده‌گویی و چند نامه است به عنوان جلد هشتم مجموعه آثار افلاطون به فارسی برگردانده‌اند تا محققان فلسفه را از مراجعه به متون خارجی بی‌نیاز گرداند.

۱۰- خاطرات سقراطی، کسنوفون، تهران، انتشارات خوارزمی، چاپ اول، ۱۳۷۳، ۲۱۶ ص، رقی. گزارش زندگی و افکار سقراط از دو طریق به اعصار بعدی منتقل شده است: ۱- نوشته‌های افلاطون و ۲- کتاب کسنوفون. اگر افلاطون اندیشه‌های سقراط را در هم آمیختگی با آرای خود نقل کرده، کسنوفون بیشتر به شرح زندگی روزمره‌ی سقراط به عنوان یک شهروند عادی آن اهتمام داشته است. کسنوفون در کتاب خود،

بخشی را به دفاع از سقراط اختصاص داده و در بخش دوم گزارشی از برخورد سقراط با دوستان و گفتگوهایش با جوانان آتنی را بازگو می‌کند. کسنوفون در بخش اول کتاب به جریان محاکمه و اعدام سقراط اشاره کرده و می‌نویسد: «بارها در شگفت بوده‌ام که مدعیان سقراط با چه استدلالی توانستند آنتیان را قانع کنند که او چنان گناهی نسبت به جامعه مرتکب شده است که سزایش مرگ است» و نوشته‌ای مفصل در بی‌پایگی ادعای دادگاه تحریر می‌کند. وی در بخش‌های دوم و سوم، شیوه‌ی سقراط را در آموزش حکمت و خیر و خوبی به اطرافیان و جوانان ثبت می‌کند: «اکنون می‌خواهم حکایت کنم که سقراط چگونه کسانی را که در تکاپوی رسیدن به مناصب دولتی بودند بر آن داشت که نخست کاری را که می‌خواهند به عهده بگیرند نیک بیاموزند، و بدین‌سان در تربیت آنان می‌کوشید.» برای اطلاع از گزارش کسنوفون از شیوه‌ی سقراطی: ر، ک: «خاطرات سقراطی» و مترجم دانشور عصر ما، علی‌اصغر محمدخانی، کلک، شماره‌ی ۶۰، اسفند ۱۳۷۳، صص ۲۴۴-۲۴۸.

۱۱- متفکران یونانی، تئودور گمپرتس، ۳ جلد، تهران، انتشارات خوارزمی، چاپ اول، ۱۳۷۵، ۱۸۵۸ ص، رقی.

این کتاب یکی از مهم‌ترین مراجع پژوهش در تاریخ فلسفه یونان است که به قلم یکی از اساتید دانشگاه‌های آلمان نوشته شده است. گمپرتس کتاب خود را در شش بخش اصلی گرد آورده که دکتر لطفی آن را در سه جلد ترجمه کرده است. کتاب اول آغاز تفکر در یونان را تا دوران شکل‌گیری اندیشه‌های فلسفی ایونیان گزارش کرده و در کتاب دوم آرای فلسفی فلاسفه پیش از سقراط مطرح شده و در کتاب سوم عصر

کتاب سال ۱۳۷۷

روشنگری آتن بازگو شده است. کتاب چهارم سقراط و تحول اجتماعی دولت - شهر آتن را بیان نموده و در کتاب پنجم فلسفه‌ی افلاطون یا استاد به آثار و تالیفات وی به شکل جامع مورد بحث قرار گرفته است. کتاب ششم که در ترجمه‌ی فارسی تمام جلد سوم را به خود اختصاص داده است، فلسفه‌ی ارسطو و گسترش اندیشه‌های او را در لوکایون مورد بحث بوده و اندیشه‌های ارسطو در زمینه‌های سیاست - اخلاق - مابعدالطبیعه و طبیعیات با مراجعه به کتاب‌های ارسطو و شارحانش برای خواننده‌ی علاقه‌مند به فلسفه‌ی یونان گزارش شده است. این مجموعه در حقیقت جامع‌ترین تاریخ فلسفه‌ی یونان در زبان فارسی است که اندیشه‌های فلسفی را از دوران تولد آن تا افول در قرون اولیه‌ی میلادی به شکل منطقی و مستدل در خود جای داده است.

۱۲- اسپینوزا، کارل یاسپرس، تهران، طرح نو، چاپ اول، ۱۳۷۵، ۱۵۹ ص، رقی.

این کتاب ترجمه‌ی فصلی از کتاب «فیلسوفان بزرگ» تالیف کارل یاسپرس است که پیش از این چندین قسمت آن توسط مترجم و مقدمه و بخش مربوط به «بودا» توسط اسدالله میشری (ر، ک: بودا، کارل یاسپرس، تهران، نشر نقره، ۱۳۶۴) و «مسیح» توسط احمد سمیعی (ر، ک: مسیح، کارل یاسپرس، تهران، انتشارات خوارزمی، ۱۳۷۳) به زبان فارسی برگردانده شده بود. کتاب حاضر در هشت فصل به بیان شرح حال و آثار و افکار اسپینوزا، فیلسوف معروف قرن هفدهم می‌پردازد. عناوین فصول عبارتند از: ۱. زندگی و آثار. ۲. فلسفه و زندگی علمی ۳. دید مابعدالطبیعی، که بیانگر اندیشه‌های اسپینوزا در مباحث کلی و خداشناسی فلسفی است. ۴. نظریه‌ی شناسایی، که در واقع بحث معرفت‌شناسی را در خود جای داده است. ۵. انسان، که شامل دیدگاه انسان‌شناختی اسپینوزا در روان‌شناسی فلسفی و سرمدیت روان است. ۶. آزادی از قید غایت و ارزش، که شامل مباحث اخلاق و فلسفه‌ی آن می‌باشد. ۷. بندگی و آزادی روح، که به تشریح نظر اسپینوزا درباره‌ی نظریه‌ی عواطف، تشریح بندگی و امکان‌های آزادی می‌پردازد. ۸. دین و دولت، که در سه بخش مجزا، اندیشه‌ی سیاسی اسپینوزا را درباره‌ی ضرورت زندگی اجتماعی و نقش دین در جامعه و نگرش انتقادی کارل یاسپرس به اندیشه‌ی دینی و سیاسی اسپینوزا می‌باشد.

۱۳- افلاطون، کارل بورمان، تهران، طرح نو، چاپ اول، ۱۳۷۵، ۲۱۲ ص، رقی.

درباره‌ی افلاطون، چندین تک‌نگاری در زبان فارسی، اعم از تالیف و ترجمه، موجود است که این کتاب در میان آنها به لحاظ کوتاهی و گزیده بودن و قلم روان نویسنده‌ی فلسفه‌شناس برای آشنایی با فلسفه‌ی افلاطون، دارای اهمیت خاصی است؛ همان‌طور که خود مترجم نیز متذکر شده، این کتاب در جهت آشنایی خوانندگان جوان با فلسفه ترجمه شده و در هشت فصل مختصر شمه‌ای از افکار فیلسوف یونانی را به دور از عبارات مغلق و اصطلاحات غامض دربر دارد. عناوین فصول کتاب عبارتند از: ۱. زندگی افلاطون، که شرح

حال افلاطون از تولد و شاگردی سقراط تا برپایی آکادمی را دربر گرفته است. ۲. نوشته‌های افلاطون، که فهرست کامل آثار واقعی و منسوب به افلاطون را گزارش می‌کند. ۳. فلسفه‌ی افلاطون، شامل اصول کلی اندیشه‌های افلاطون در مواجهه با سوفسطائیان، بحث مفهومی الفاظ، آرمان شهر افلاطونی. ۴. تعریف فلسفه، این بخش از آن جهت شایسته تامل است که به سخن کارل یاسپرس «افلاطون بنیان‌گذار آن چیزی است که برای نخستین بار از زمان او فلسفه به معنی راستین کلمه نامیده شد». ۵. نظریه‌ی ایده، که شرحی از نظریه‌ی مثل افلاطونی است. ۶. مرگناپذیری روح، شامل امهات بحث افلاطون از فناپذیری روان و مواضع بحث از این موضوع. ۷. روح چیست و چگونه است، که در واقع مکمل بخش قبلی است. ۸. نظریه‌ی سیاسی افلاطون، که تشریح اندیشه‌های افلاطون درباره‌ی حاکمیت فیلسوف - پادشاه در آرمان شهر می‌باشد.

۱۴- مرگ سقراط (تفسیر چهار رساله‌ی افلاطون)، رومانو گواردینی، تهران، طرح نو، چاپ اول، ۱۳۷۶، ۲۸۸ ص، رقی.

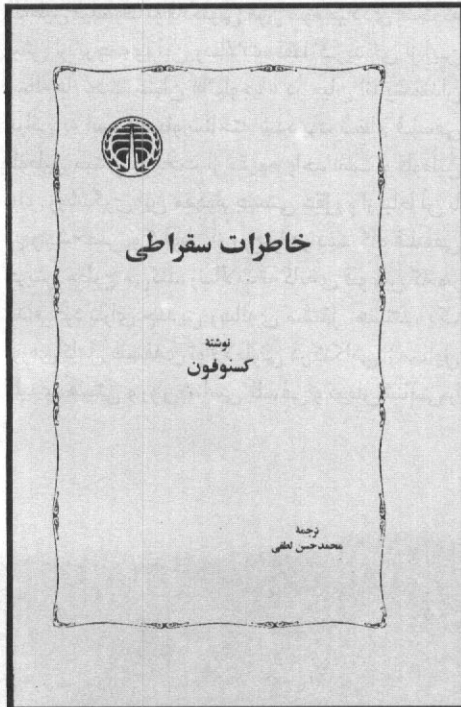

موضوع این کتاب، حکایت مرگ سقراط بر پایه‌ی چهار رساله‌ی افلاطون و طرح مرگ در فلسفه‌ی افلاطون است. نویسنده که خود از مدرسان فلسفه در دانشگاه‌های آلمان است، به بررسی زندگی، افکار و رویارویی سقراط با مرگ در چهار رساله‌ی «اوتوفرون»، «آپولوژی»، «کریتون» و «فایدون» می‌پردازد. رساله‌ی اول در بردارنده‌ی گزارش اظهارات اولیه‌ی سقراط در دادگاه است. در رساله‌ی آپولوژی، سقراط در دادگاه، به دفاع از خویش می‌پردازد. رساله‌ی کریتون، شرح احوال سقراط در زندان را بیان می‌کند و در رساله‌ی فایدون، گزارشی از آخرین ساعات زندگی سقراط و گفت و گوی جدی او با شاگردانش در مسایل فلسفی و بالاخره استقبال او از نوشیدن جام زهر بازگو شده است؛ روی هم‌رفته چهار رساله‌ی افلاطون، بازگوکننده‌ی اندیشه‌های سقراط درباره‌ی دینداری و رابطه‌ی آن با

عدالت، مرگ و تولد دوباره و مرگ‌ناپذیری روح است. افلاطون در ضمن شرح احوال سقراط، نظریه‌های خود مانند تئوری یادآوری، تفکیک روح از جسم، تردید فلسفی و... را بیان کرده است و در واقع این کتاب یک دوره‌ی اجمالی از دیدگاه‌های فلسفی افلاطون را به شکل جذاب و با سبک ادبی خاص او در خود جای داده است.

۱۵- فرهنگ رنسانس در ایتالیا، یا کوب بورکهارت، تهران، طرح نو، چاپ اول، ۱۳۷۶، ۵۱۱ ص، رقی.

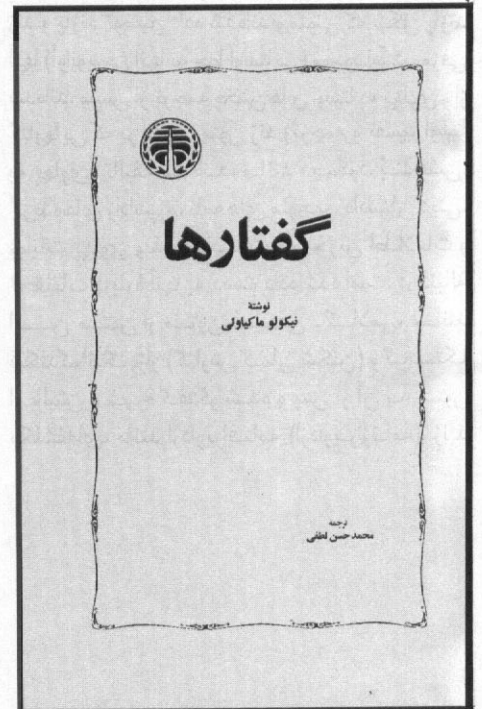
درباره‌ی رنسانس علمی و فرهنگی ایتالیا که منشاء بنیان‌گذاری تمدن جدید غربی است، در زبان فارسی، نوشته‌هایی در ضمن تاریخ‌های عمومی موجود بود، اما تک‌نگاری در رابطه با این حرکت تمدنی پیش از ترجمه‌ی این کتاب در دسترس فرهیختگان و محققان قرار نداشت. مترجم با علم به این کمبود، کتاب حاضر را که یکی از مهم‌ترین منابع تاریخی رنسانس است، به فارسی برگردانده است؛ کتاب در شش بخش اصلی که هر کدام دارای چندین فصل است، به بازگویی وقایع عصر رنسانس در ایتالیا می‌پردازد؛ عناوین

بخش‌ها عبارتند از: بخش اول: دولت همچون اثر هنری، که شرحی بر اغتشاشات محلی و درگیری‌های حاکمان محلی در جمهوری‌های ایتالیا و نقش کلیسا در این وقایع دارد. بخش دوم: شکوفایی شخصیت فردی، که بیانی تاریخی از شکل‌گیری مفهوم فرد به عنوان پایه‌ی نهضت انسان‌گرایی در غرب است. بخش سوم: احیای فرهنگ دوران باستان، مراکز و دانشگاه‌های قرن چهاردهم را در ترویج فرهنگ باستانی تحلیل می‌کند. بخش چهارم: کشف جهان و انسان، رشد علوم طبیعی جدید و شکوفایی انسان‌شناسی را بررسی می‌کند. بخش پنجم: زندگی اجتماعی و جشنها، نام دارد که حیات اجتماعی ایتالیا در قرن چهاردهم و آداب و معاشرت مردمان را بازگو می‌کند. بخش ششم: اخلاق و دین، که دیدگاه ایتالیا بیان درباره‌ی دین و خرافه‌زدایی از آن و رویکرد به اخلاق فردی را تشریح می‌کند.

۱۶- پایدیا، ورنریگر، ۳ جلد، تهران، انتشارات خوارزمی، چاپ اول، ۱۳۷۶، ۱۴۳۴ ص، رقی.

کاوش از بسترهای اجتماعی و فرهنگی اندیشه‌های فلسفی و شکل‌گیری معرفت فلسفی در یونان باستان، مطلبی است که پیش از ترجمه‌ی کتاب حاضر برای محققان ایرانی ناشناخته بود. یگر که خود از اساتید فلسفه‌ی یونان است، در این کتاب فلسفه‌ی افلاطون را عمدتاً در زمینه‌ی اجتماعی آن تحقیق نموده و نقش تربیت و ادب (پایدیا) یونانی را در صورت‌بندی گفتمان فلسفی در بستر دولت‌شهر آتن به بررسی گذاشته است. تحول اندیشه‌ی اسطوره‌ای یونانیان به کیهان‌شناسی تجربی و دگرذیسی آن به اوج عقلانی خود یعنی دانش فلسفی که معمولاً انتظام‌دهنده‌ی آن را افلاطون می‌شناسند، موضوع اصلی این کتاب است که در سه جلد به شکل مفصل و با اسلوب منطقی عرضه شده است. فرهنگ اشرافی هومر و تغییر آن به کشف نظم جهانی و جابجایی آن با نظام فلسفی افلاطون و ارسطو در گسترش به عرصه‌های سیاسی - اخلاقی - طبیعی و مابعدالطبیعی، قصه‌ی نغز

سیر و شکوفایی عقلانیت یونانی را بیان می‌کند و یگر با تسلط محققانه‌ی خود به آثار افلاطون، تک تک ادب یونانی و تربیت اشرافی را در آن‌ها برای خواننده‌ی فرهیخته گزارش می‌کند و روایتی نوین و غیر متعارف از فلسفه‌ی افلاطون ارائه می‌کند و محقق فلسفه را با نگاهی دیگر به نظاره‌ی فلسفه می‌کشانند.

۱۷- گفتارها، نیکولو ماکیاولی، تهران، انتشارات خوارزمی، چاپ اول، ۱۳۷۷، ۴۳۳ ص، رقی.

به دنبال رنسانس، اندیشه‌های سیاسی نیز چون دیگر اندیشه‌ها و علوم دست خوش تحول گردید و مسایل اساسی آن شکل تازه‌ای به خود گرفت؛ نیکولو ماکیاولی نخستین متفکری بود که در گسست از اندیشه‌های کهن، آرا و افکار تازه‌ای را در عرصه‌ی سیاست حول محور خیر همگانی در دو کتاب «شهریار» و «گفتارها» بیان داشت. ماکیاولی در کتاب شهریار،

شیوه‌های مختلف کشورداری را به بحث گذاشت و در گفتارها با استناد به تاریخ، شکل دیگری از حکومت و جمهوری را مطرح کرد. گفتارها از سه کتاب که هر کدام دارای چندین بخش است، تشکیل شده و ماکیاولی در طی این کتاب‌ها اصول کلی شهروندی جدید و چگونگی شکل‌گیری جمهوری و وظایف رئیس جمهور به ملت را عنوان کرده است. در بخش‌های دیگری از کتاب سوم، نقش دینداری و اخلاق‌باوری در حکومت جمهوری مورد بحث قرار گرفته و سپس با آسیب‌شناسی و آفت‌زدایی جمهوری، بحث مهم آزادی در اجتماع انسانی را مطرح می‌کند. همان‌طور که دکتر لطفی در مقدمه یادآور شده‌اند، اهمیت گفتارها در این است که ماکیاولی در آن علم سیاست را مستقل از دیگر علوم طرح کرده و در تاسیس آن از روش استقرا سود جسته است. ماکیاولی در این کتاب، احکام کلی را به صورت سرفصل مباحث می‌آورد و سپس مثال‌های قدیم و جدید را که احکام از آن‌ها استنتاج شده، برمی‌شمارد تا استدلالش خواننده را به درستی احکام قانع سازد.

از دکتر لطفی چندین ترجمه‌ی دیگر به زودی منتشر خواهد شد که عبارتند از:

۱- مابعدالطبیعه، ارسطو، تهران، طرح نو، ۱۳۷۷، ۵۷۵ ص، رقی.

این کتاب از مهم‌ترین کتاب‌های ارسطو است که در دوران اولیه‌ی ترجمه در قرن سوم به عربی ترجمه شد و در میان فیلسوفان بزرگی چون ابن سینا و ابن رشد از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بود. در دوران معاصر نیز چندین سال پیش ترجمه‌ی فارسی آن بر پایه‌ی متن یونانی منتشر شده است. (ر، ک: متافیزیک، ارسطو، ترجمه‌ی شرف‌الدین خراسانی، تهران، نشر گفتار، چاپ اول، ۱۳۶۶، چاپ دوم: ۱۳۶۷، چاپ سوم: ۱۳۷۷، انتشارات حکمت). موضوع اصلی کتاب بحث از امور غیر طبیعی و فراحی است و مقولاتی چون جوهر، هستی، اعراض، مبادی و علت نخستین، قوه و دیگر مسایل بنیادی فلسفه را ارسطو در چهارده کتاب که به ترتیب حروف الفبایی یونانی تنظیم شده، ارائه کرده است. ارسطو‌شناسان معتقدند مابعدالطبیعه بعد از مرگ ارسطو به دست شاگردان وی جمع‌آوری شده و مبنای آن، درس‌های ارسطو در لوکایون بوده که برای متخصصان فلسفه و کاوش از علل اساسی طبیعت تدریس می‌شده است.

۲- سماع طبیعی، ارسطو، تهران، طرح نو، ۱۳۷۷، ۳۹۶ ص، رقی.

فلاسفه‌ی یونان پیش از ارسطو بیشتر در خود طبیعت بحث می‌کردند، اما ارسطو بحث را به مبانی اولیه و امور عامه‌ی طبیعیات کشاند و در واقع فلسفه‌ی طبیعی را به شکل نوینی درآورد؛ کتاب سماع طبیعی مباحث کلی طبیعیات را نظیر زمان، مکان، جسم و... به بحث می‌گذارد و اصول اولیه‌ای را که برای بحث از طبیعیات چون آسمان، کون و فساد، زمین و... لازم است، در اختیار طبیعی‌دان و علم طبیعت‌شناسی قرار می‌دهد. سماع طبیعی زمینه‌های بحث از جانورشناسی و روان‌شناسی فلسفی ارسطو را نیز در خود جای داده و

ارسطو فلسفه‌ی طبیعی خویش را در هشت کتاب مستقل که به شکل منطقی تنظیم شده‌اند، ارائه داده است. سماع طبیعی یک دوره‌ی کامل طبیعت‌شناسی یونانی را عرضه می‌کند. سماع طبیعی ارسطو پیش از این دو ترجمه به فارسی داشته است: (فن سماع طبیعی، ارسطو، ترجمه‌ی محمدعلی فروغی، تهران، ۱۳۱۹ و طبیعیات، ارسطو، ترجمه‌ی مهدی فرشاد، تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۶۱).

۳- اخلاق نیکوماخس، ارسطو، تهران، طرح نو، ۱۳۷۷، ۲۲۰ ص، رقی.

این کتاب یکی از رسالات سه‌گانه‌ای در اخلاق است که منسوب به ارسطو بوده و در میان آن‌ها از قطعیت برخوردار است. ارسطو در کتاب‌های ده‌گانه‌ی اخلاق نیکوماخس که به اسم پسرش و برای تعلیم اخلاقی او نوشته است، مباحث نظری اخلاق را بر پایه‌ی اندیشه‌ی محوری خیر و سعادت، تنظیم کرده است. بحث از فضیلت، عدالت، اعتدال و دوستی، از مباحثی است که در اخلاق نظری یونانیان مطرح بوده و ارسطو به سبک فلسفی از آن‌ها در این کتب بحث کرده است. کتاب اخلاق نیکوماخس نیز دارای ترجمه‌ای دیگر به فارسی بود. (ر، ک: اخلاق نیکوماک، ارسطو، ترجمه‌ی رضا مشایخی، تهران، انتشارات دهخدا، ۱۳۶۴، ۴۹۲ ص، وزیری)

۴- تاریخ جنگ پلوپونزی، توکودیدس، تهران، انتشارات خوارزمی، ۱۳۷۷، رقی.

این کتاب از اولین آثار تاریخی در تمدن انسانی می‌باشد و نزدیک به چهارصد سال پیش از تولد مسیح نوشته شده است. توکودیدس راجع به کتاب خود می‌نویسد: «نوشته‌ی من اثری شاعرانه نیست و شاید بر کسانی که آن را می‌خوانند، چندان دلچسب ننماید، ولی کسی که می‌خواهد آن‌چه را روی داده است و آن‌چه را در آینده نیز به علت یکسانی طبیعت انسانی مطابق یا مشابه به آن روی خواهد داد، به روشنی بشناسد، نوشته‌ی مرا سودمند خواهد یافت و مرا همین بس است: این کتاب برای آن نوشته شده است که تا ابد در مالکیت آدمیان باقی بماند. (کتاب اول، بند ۲۲) دکتر لطفی این کتاب را بر اساس متن آلمانی به فارسی ترجمه کرده‌اند.

در خاتمه لازم به یادآوری است که کتاب «پایدیا» در شانزدهمین دوره‌ی انتخاب کتاب سال جمهوری اسلامی ایران، به عنوان کتاب برگزیده‌ی سال ۱۳۷۷ انتخاب شده است □